

Sten Andersson: Pressträff om domen i Girjasfallet 23/1 2020

Talare

Sten Andersson
Justitieråd i Högsta Domstolen

Datum

23 januari 2020

Plats

Högsta Domstolen, Stockholm

Omständigheter

Girjasfallet är en långtgående rättslig tvist mellan staten och Girjas Sameby i Gällivare Kommun. Tvisten gällde upplåtelseätten till jakt och fiske, alltså vem som hade rätt att utfärda jakt och fiskekort på samebyns mark. Tvisten, som rättsligt började 2009 fick sitt avslut i Högsta domstolen 2020 då domstolen dömde att samebyn har upplåtelseätten och inte staten. Andersson beskriver här rättens resonemang efter domslutet.

- 1 Som ni vet så är det här en tvist om jakträtt och fiskerätt. Man kan säga att i både jakträtten och i fiskerätten så ingår det olika befogenheter. En befogenhet är att själv utöva jakt och fiske, en annan befogenhet är att upplåta jakten och fisket till andra, och det är den senare befogenheten, upplåtelseätten, som har
5 stått i fokus för den här tvisten. Och bakgrunden är som bekant att i Svensk lag, i rennäringslagen, så finns bestämmelser som innebär att medlemmar i en sameby själva har rätt att utöva jakt och fiske på samebyns område. Men när det gäller upplåtelseätten så säger lagen att det är en statlig myndighet, vanligtvis Länsstyrelsen, som beslutar om upplåtelser vad gäller kronomark ovanför
10 odlingsgränsen. Och det finns till och med i rennäringslagen ett uttryckligt förbud för bland annat en sameby att göra upplåtelser.

- Men som ni vet har Girjas sameby, i det här målet, gjort gällande att samebyn ändå har rätt att upprätta småviltsjakt och fiske på området och att staten inte
15 har någon sån rätt. Och enligt samebyn så följer det här redan av en tillämpning av rennäringslagen och i vart fall har samebyn den här rätten på grund av sedvana eller urminnes hävd. Staten har å sin sida hävdad att rätten att besluta om upplåtelse av jakt och fiske tillkommer staten ensam eftersom staten är fastighetsägare. Genom den dom som nyss har meddelats så fastställer då
20 Högsta domstolen att samebyn har rätt att upplåta småviltsjakt och fiske på det här, på det område som tvisten gäller, ovanför odlingsgränsen. Och Högsta Domstolen fastställer också att staten inte har någon motsvarande rätt, det vill säga att det är samebyn ensam som bestämmer om upplåtelse av småviltsjakt och fiske på området, i vart fall i förhållande till staten. I domen så förpliktas
25 också staten att ersätta samebyn för rättegångskostnader.

- Högsta domstolen har i den här domen fördjupat sig i, väsentligen, två huvudfrågor. Och vi kan kalla den ena för lagtolkningsfrågan. Som jag sa så har samebyn menat att den rätt som man gör gällande här i målet, alltså rätten att
30 upplåta småviltsjakt och fiske, egentligen följer redan av rennäringslagen. Visserligen så sägs det i lagen att varken medlemmar i samebyn, eller samebyn, får upplåta jakt och fiske. Men läser man förarbetena till lagstiftningen så skulle lagen kunna förstås på det viset att lagstiftaren egentligen har utgått från att, inte bara rätten att utöva jakt och fiske utan också rätten att upplåta jakt och
35 fiske, tillhör de renskötande samerna. Och att lagstiftaren ändå har överlämnat till Länsstyrelsen att besluta om upplåtelse, det skulle då kunna förklaras av att samebyarna inte har ansetts ha förmågan att kunna sköta upplåtelse och att Länsstyrelsen därför har tilldelats den här uppgiften, så att säga, på samernas eller på samebyarnas räkning. Och skulle regleringen ha den innebörden, ja då
40 skulle den idag kunna strida mot det diskrimineringsförbud som finns i bland annat regeringsformen. Och det skulle i sin tur kunna medföra att de särskilda bestämmelserna om upplåtelse i rennäringslagen ska åsidosättas enligt regeringsformens, och kanske även Europakonventionens regler.
- 45 För att ta ställning till hur det förhåller sig med detta, så har det varit nödvändigt för Högsta domstolen att bedöma om lagstiftaren, vid tillkomsten av rennäringslagen och tidigare renbeteslagar, den första tillkom redan 1886, har ansett att de jakt och fiskerättigheter som regleras i lagen i grunden är statens rättigheter eller samernas rättigheter. Och i domen hittar ni därför en ganska
50 omfattande genomgång av hur den nuvarande lagregleringen har växt fram, från andra hälften av 1800-talet till 1971-års rennäringslag. I den här delen har domstolen kommit till slutsatsen att övervägande skäl talar för att lagstiftaren har ansett sig reglera rättigheter som, i lagstiftarens ögon, staten råder över i egenskap av markägare. Och det medför att rennäringslagen inte kan, med den
55 utgångspunkt som lagstiftningen har, anses diskriminerande mot samerna. Så i den delen så har samebyns argumentation inte godtagits av domstolen. Däremot så har samebyn haft framgång i, med sin argumentation, i den andra delen, i den andra frågan, den som jag vill kalla urminnes hävd-frågan.
- 60 I den delen så har Högsta domstolen tagit ställning till betydelsen av gammal sedvana och betydelsen av urminnes hävd. Närmare bestämt: har samer, på grund av sedvanerätt eller urminnes hävd, förvärvat inte bara den rätt att utöva jakt och fiske som medlemmar i samebyn idag har enligt rennäringslagen, utan

65 också en rätt att upplåta rätten att jaga och fiska? Och i så fall, är den rätten en
ensamrätt i förhållande till staten? I den här delen så har domstolen utgått från
gamla principer om urminnes hävd. Urminnes hävd handlar ju enkelt uttryckt
om ett långvarigt nyttjande som inte har mött några protester från
70 omgivningen. Tidigare så kunde urminnes hävd skapa markrättigheter av olika
slag, däribland rätt till jakt och fiske. Så är visserligen inte längre fallet, men
rättigheter som har uppkommit i äldre tider på grund av urminnes hävd, de
består fortfarande.

Och HD har då i den här domen kommit fram till att: "Ja, Girjas sameby har en
75 rätt att upplåta jakt och fiske på grund av urminnes hävd." Den slutsatsen har
domstolen kommit till på grundval av en analys av hur man bör tillämpa
principerna om urminnes hävd när det gäller så pass glest befolkade områden
som det här är frågan om. Det är nämligen svårt att utan vidare tillämpa de
kriterier för urminnes hävd som har gällt i södra Sverige under äldre tider i
80 Norrlands fjälltrakter. Och i domen konstateras att i Norrlands fjälltrakter så
bör det därför göras en friare bedömning för om urminnes hävd föreligger. Det
beror på att de geografiska förhållandena i det här är speciella, men det beror
också på att en friare bedömning ger bättre möjligheter att tillgodose de anspråk
på markutnyttjande som samerna som urfolk kan ha.

85 Högsta domstolen har också, i domen, diskuterat vilka beviskrav som bör gälla
när man tar ställning till en fråga i det här slaget. Och domstolen har då
konstaterat att det i och för sig, är samebyn som har bevisbördan har de
rättigheter som påstås men att det av flera skäl bör ställas lägre beviskrav på
90 samebyn än vad som annars gäller i tvistemål. Staten å sin sida har bevisbördan
för att de en gång uppkomna rättigheter senare har utsläckts. Bedömningen i
urminnes hävd frågan har då i det här målet utgått från hur förhållandena på
just Girjas område har sett ut i äldre tider. Och det har varit olika
omständigheter som har då tillmätts betydelse. Hur har den samiska
95 markanvändningen sett ut på det här området? Vilken konkurrerande
markanvändning har förekommit? Hur har kronan, staten, ställt sig till den
samiska markanvändningen? Det har inte varit frågan om att bedöma samisk
markanvändning och samiska rättigheter i Lappland i allmänhet, utan det har
handlat om just det här området.

100

Men bedömningen har komplicerats av att vår kunskap om hur det förhöll sig
på det här området i äldre tider är ganska ofullständig. HD har då ansett att man

bör kunna ta hänsyn till vad som är känt om förhållandena i andra, liknande
105 områden, i Lappland och lägga det till grund för vad vi beskriver som rimliga
antaganden om hur det förhöll sig på just det här området. Och utifrån detta så
har domstolen kommit till slutsatsen att samerna på det aktuella området, i vart
fall vid mitten av 1700-talet hade upparbetat en rätt till jakt och fiske som
innefattade också en rätt att upplåta jakten och fisket till andra. Att kronan
110 fram till mitten av 1700-talet själv inte hade förfogat över jakten och fisket på
området och att kronan också, av allt att döma, hade accepterat samernas rätt till
jakt och fiske. Och det leder till slutsatsen att vid den tiden, mitten av 1700-
talet, så hade samerna en ensamrätt i förhållandet till kronan. HD har också
diskuterat rättsutvecklingen efter 1750 men gjort bedömningen att samernas
115 rätt inte har utsläckts av det som har hänt efter 1750.

Domstolen har också kommit fram till att den rätt att upplåta jakt och fiske som
enskilda samer på området alltså förvärvat i äldre tider, den har senare övergått
till samebyn. Det har skett genom den lagstiftning som Sverige har haft sedan
120 slutet av 1800-talet och framåt. Jag nämnde tidigare 1886-års renbeteslag, men
det har kommit flera lagar efter det. Den lagstiftningen innebär att gamla
samiska rättigheter som är knutna till renskötseln, så att säga har förts över till de
samer som är medlemmar i samebyn. Det är medlemmarna i samebyn som idag
kan utöva jakten och fisket, men just rätten att upplåta jakt och fiske, det är
125 något som enskilda medlemmar inte kan förfoga över på egen hand. Där är det
istället Samebyn, som medlemmarnas gemensamma organ, som har
förfoganderätten.

Högsta domstolen har inte prövat frågan om äganderätten till området. Vi har
130 inte bedömt att det är nödvändigt. Av domstolens resonemang så följer
nämligen att: på det område som målet gäller så är det, även om staten skulle
vara fastighetsägare, så är det inte staten som innehar den jakträtt och fiskerätt
som annars följer med äganderätt till mark och vatten. Av betydelse i målet är
att staten har förklarat att om jakträtten och fiskerätten inte tillkommer staten
135 som fastighetsägare, så gör staten inte gällande att rennäringslagen hindrar att
samebyns talan bifalls. Det har därför inte varit nödvändigt för Högsta
domstolen att ta ställning till hur den rätt som domstolen har konstaterat att
samebyn har, hur den förhåller sig till de särskilda upplåtelsebestämmelserna i
rennäringslagen. Och som en följd av det så har samebyn bifallit, Högsta
140 domstolen bifallit samebyns talan.

145

Det kan väl sägas att domstolen är enig om domslutet. Två ledamöter anser att redan en tillämpning av rennäringslagen leder till att samebyns talan ska bifallas. Samtliga ledamöter är ense om att det resonemang som förs i domen angående urminnes hävd leder till att samebyn ska vinna målet.

150

Källa

<div>Transkriberat från videoinspelning: Så resonerade Högsta domstolen i målet om Girjas Sameby - Nyheterna (TV4), publicerad på YouTube, uppladdad av "TV4 Nyheterna", 23/1 2020 (Transkriberat 28/9 2026) </div>

155

Taggar

Högsta Domstolen, Rättsliga tal

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/sten-andersson-presstraff-om-domen-i-girjasfallet-23-1-2020>

160

165

170

175

180